

Світ чекає крилатих

Освітня програма,
що реалізує інтегровану освітню систему
для початкової школи
Цимбалару А. Д.

Адреса: Інститут педагогіки НАПН України, 04053, Україна, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, каб. 407.

Телефон гарячої лінії: 0800332454 (безкоштовно), 066-791-03-88 (Viber, Telegram, WhatsApp).

Електронна скринька: svit.krylatyh@ukr.net

Група у Facebook: [Освітня система Анжеліки Цимбалару](#)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітню програму початкової освіти створено під науковим керівництвом А. Д. Цимбалару для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (далі Програма) відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти (у редакції, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України (№ 688 від 24.07. 2019), апробовано й експериментально перевірено в межах дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «Дидактико-методичне і навчальне забезпечення реалізації концептуальних засад реформування початкової загальної освіти» (наказ МОН України №834 від 15.07.2016).

Відповідно до визначених у Державному стандарті цілей початкової освіти, Програму розроблено з **метою** нормативного забезпечення гармонійного розвитку та виховання особистості дитини для застосування набутого досвіду в навчальних і життєвих ситуаціях та закладання основ її особистісного зростання на наступному рівні освіти.

Відповідно до мети визначено стратегічні **завдання**, на виконання яких спрямовано Програму:

- становлення особистості дитини, її духовний, психічний, соціальний, фізичний розвиток, розвиток пізнавальних здібностей;

- морально-етичне, громадянське, патріотичне, естетичне, трудове, екологічне виховання дитини;

- формування цілісного наукового образу світу;

- формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення дитини до самої себе, родини, громади, школи й навчання;

- психолого-педагогічна адаптація дитини до шкільного життя;

- формування ключових і предметних компетентностей;

- формування культури міжособистісної взаємодії у різних формах і видах діяльності;

- формування здатності до самовираження, зміни власної поведінки відповідно до потреб стійкого розвитку (соціально-правової, екологічно доцільної і здоров'язбережувальної та безпечної) у різних життєвих ситуаціях.

Мету й стратегічні завдання конкретизовано у пояснювальних записках до предметів вивчення, з урахуванням потенціалу реалізації засобами кожного з них.

Програму розроблено на певних принципах і підходах. Зокрема, на **принципах** гуманізації (який є системоутворювальним), прогностичності, розвитку, цілісності; на таких **підходах**, як особистісний, діяльнісний, компетентнісний, інтегративний, системний. Тож, Програма закладає основи для побудови освітнього процесу як системи на засадах гуманної педагогіки, із особистісною орієнтацією навчання, а відповідно й інтегративним підходом до структурування його змісту, діяльнісним – до організації та компетентнісним – до визначення освітніх результатів.

Побудову освітнього процесу як системи уможливорює врахування у Програмі наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти, а також взаємозв'язок між цілями та результатами навчання із відповідним визначенням його змісту.

Особистісній орієнтації навчання сприятиме урахування у Програмі вікових і психологічних особливостей учнів 6-10 років (зокрема цілісності сприймання світу й процесів пізнання, провідних стилів навчальної діяльності, соціальної активності), що простежується у доступності й відповідності їхнім інтересам та запитам змісті.

Інтегративний підхід у Програмі є дидактичним інструментом урахування вікових особливостей учнів 6-10 років і відкриває можливості для презентації змісту зі встановленням як внутрішньо- і міжпредметних зв'язків, так і інтегрованих предметів. Інтегративний підхід до побудови Програми простежується на міжпредметному рівні завдяки синхронізації термінологічного поля усіх навчальних програм та приведення мови програми до тієї, якою мають послуговуватись учителі та учні в кожному класі, підходів до структурування програм кожного предмета (побудовані концентрично). Це дозволило запобігти його дублюванню у різних предметах вивчення, неузгодженості термінологічного поля та створити умови для підвищення пізнавального інтересу учнів.

Побудова програми на діяльнісних засадах сприятиме підвищенню практичної спрямованості опанування змісту освіти. Водночас забезпечуватиме якісно новий рівень процесу виявлення результатів навчання завдяки конкретизації навчальних дій учнів, як складників ключових і предметних компетентностей. Зміна знанневих орієнтирів навчання на діяльнісні простежуються й в орієнтовній тематиці досліджень, практичних робіт, навчальних проєктів.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (п. 1 ст. 32) Програма містить: вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою; перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність; загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання; форми організації освітнього процесу; опис та інструменти системи внутрішньошкільного забезпечення якості освіти; вимоги до закладів загальної середньої освіти, які обиратимуть Програму.

1. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за Програмою. Відповідно до чинного законодавства України зарахування дітей до закладів загальної середньої освіти, які працюватимуть за Програмою, здійснюється на безконкурсній основі. До 1 класу вступають діти, яким станом на 1 вересня виповнилось 6-7 років. До 2, 3, 4 класів (у разі переходу дитини з одного закладу загальної середньої освіти, де навчання було організовано за іншою освітньою програмою, до того закладу освіти, який реалізовує Програму) зараховують тих, хто завершив навчання у 1, 2, 3 класах відповідно за будь-якою чинною освітньою програмою для закладів загальної середньої освіти. Показники розвитку дитини, які визначають її готовність до систематичного навчання у школі, окреслено в освітній програмі «Окрилення» (Лист МОН України №1/11-847 від 02.02.2017), яку розроблено з метою реалізації системного підходу, зокрема, перспективності і наступності дошкільної та початкової освіти.

2. Перелік освітніх компонентів та їх логічна послідовність.

В основу систематизації змісту початкової загальної освіти в Програмі покладено визначені Державним стандартом початкової освіти освітні галузі. Водночас, ґрунтуючись на засадах діяльнісного та особистісного підходів, структурування змісту здійснено за провідними стилями навчальної діяльності

учнів: логіко-математичним, вербально-лінгвістичним, моторно-рухливим, натуралістичним, музично-ритмічним. Зважаючи на зазначене та з огляду на окреслені цілі та завдання визначено шість предметів вивчення. Зокрема, освітні галузі «Природнича», «Громадянська та історична», «Соціальна і зров'язбережувальна» реалізуються через інтегрований предмет *всесвіт*. Цей предмет забезпечує організацію навчальної діяльності учнів за таким провідним стилем, як натуралістичний.

Освітня галузь «Мовно-літературна» та вербально-лінгвістичний стиль діяльності з урахуванням вікових особливостей учнів реалізуються через предмети *українська мова* (мова навчання), *англійська мова* (мова вивчення).

Освітня галузь «Математична» реалізується через інтегрований предмет *математика*, що має математичний і логічний складники. Відповідно цей предмет забезпечує організацію навчальної діяльності учнів за логіко-математичним стилем.

Освітня галузь «Фізкультурна» реалізується предметом *фізична культура*. З метою оптимізації навчального навантаження учнів у Програмі передбачено варіативність його викладання з урахуванням бажання батьків і наявності відповідних умов у закладі освіти. Для варіативного вибору пропонуються концентри «Плавання» і «Хореографія – мистецтво рухів». Комбінації подано в пояснювальній записці до цього предмета. За наявності в закладі загальної середньої освіти відповідних умов, предмет *фізична культура* у розкладі занять має бути останнім.

Освітні галузі «Мистецька», «Технологічна» та «Інформатична» реалізуються через інтегрований предмет *арт-технології та інформатика* (ІКТ), який забезпечує організацію навчальної діяльності учнів переважно за музично-ритмічним, вербально-лінгвістичним та моторно-рухливим стилями. Програму цього предмета структуровано за концентрами «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Handmade-мистецтво», а з другого класу концентр «Інформатика (ІКТ)». У програмі передбачено варіативність викладання предмета з урахуванням бажання батьків і наявності відповідних умов у закладі освіти. Для варіативного вибору пропонуються концентри-модулі «Мистецтво слова», «Театральне мистецтво», «Хореографія – мистецтво танцю». Комбінації подано в пояснювальній записці до цього предмета. Будь-які модулі можуть викладати як учителі-класоводи, так і вчителі, які є фахівцями з предметів мистецького циклу та інформатики.

Зважаючи на мету, принципи й підходи побудови у Програмі визначено **вимоги** до результатів навчання в 1-4 класах першого і другого циклів початкової освіти за кожним предметом вивчення. Зокрема, показники розвитку дитини, виражені в навчальних діях, і відповідний зміст розвитку здобувачів освіти засобами предмета вивчення. Визначені показники є складниками як предметних, так і ключових компетентностей, передбачених Законом України «Про освіту» та рекомендацією 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту ради (ЄС) від 17 січня 2018 р. (Оновлена редакція ключових компетентностей для навчання впродовж життя).

3. Загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання.

Загальний обсяг навчального навантаження подано у Типовому навчальному плані із зазначенням загальнотижневого (табл. 1) і загальнорічного навантаження (табл. 2).

Типовий навчальний план зорієнтовано на роботу початкової школи за 5-денним навчальними тижнем.

Таблиця 1.

Типовий навчальний план
(тижневе навантаження)

Назва освітньої галузі	Назва предмета	Кількість годин на тиждень			
		1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
ІНВАРІАНТНИЙ СКЛАДНИК					
Мовно-літературна**	Українська мова (мова навчання)	7	7	7	7
	Англійська мова (мова вивчення)	2	3	3	3
Математична	Математика	5	5	5	5
Природнича Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична	Всесвіт	3	3	3	3
Соціальна і здоров'язбережувальна Фізкультурна	Фізична культура*	3	3	3	3
Мистецька Інформатична Технологічна	Арт-технології та інформатика (ІКТ)	2	3	4	4
Усього		19+3	21+3	22+3	22+3
ВАРІАТИВНИЙ СКЛАДНИК					
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять		1	1	1	1
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження учня		20	22	23	23
Загальнотижнева кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу класів на групи)		23	25	26	26

*Години фізичної культури при визначенні гранично допустимого навантаження учня не враховуються, але обов'язково фінансуються.

** Заклади загальної середньої освіти, в яких з 2 класу передбачається вивчення іншої мови (крім української та англійської), здійснюють це за рахунок однієї години варіативного складника та ще однієї години або з предмета арт-технології та інформатика (ІКТ), або з предмета математика (за вибором закладу загальної середньої освіти).

Таблиця 2.

Типовий навчальний план (річне навантаження)

Назва освітньої галузі	Назва предмета	Кількість годин на рік			
		1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
ІНВАРІАНТНИЙ СКЛАДНИК					
Мовно-літературна**	Українська мова (мова навчання)	245	245	245	245
	Англійська мова (мова вивчення)	70	105	105	105
Математична	Математика	175	175	175	175
Природнича Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична	Всесвіт	105	105	105	105
Соціальна і здоров'язбережувальна Фізкультурна	Фізична культура*	105	105	105	105
Мистецька Інформатична Технологічна	Арт-технології та інформатика (ІКТ)	70	105	140	140
Усього		665+105	735+105	770+105	770+105
ВАРІАТИВНИЙ СКЛАДНИК					
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять		35	35	35	35
Гранично допустиме річне навчальне навантаження учня		700	770	805	805
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу класів на групи)		805	875	910	910

Типовий навчальний план містить *інваріантний* складник, сформований на державному рівні, що є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої освіти, які обирають Програми, та *варіативний*, в якому передбачено додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять. Програмою передбачено спрямування варіативного складника змісту освіти на забезпечення диференціації, індивідуалізації, задоволення освітніх потреб груп і окремих учнів. Зокрема, додаткові години можуть бути використані для вивчення одного з предметів інваріантного складника, а саме математики, української мови (мови навчання), англійської мови (мови вивчення) та предмета всесвіт за розширеним рівнем або для вивчення варіативних концентрів предметів фізична культура («Плавання», «Хореографія – мистецтво рухів»), арт-технології та інформатика (ІКТ) («Мистецтво слова», «Театральне мистецтво», «Хореографія – мистецтво танцю»)

чи для проведення індивідуальних та групових занять, опанування інших мов тощо. Вибір розширеного рівня опанування предмета заклади загальної середньої освіти здійснюють, зважаючи на наявність відповідних умов (наявність фахівців, спеціальних приміщень тощо) та запити батьків. Розширений рівень не передбачає поглибленого вивчення предмета за рахунок нарощування обсягу навчального матеріалу, а забезпечує вчителя інструментарієм для індивідуалізації та диференціації освітнього процесу. У програмових вимогах предметів математика, всесвіт, українська мова і англійська мова розширений рівень виділено кольором шрифту. Предмети арт-технології та інформатика (ІКТ), фізична культура реалізують варіативність за рахунок введення окремих концентрів.

На основі типового навчального плану заклади загальної середньої освіти складають початковий план з конкретизацією варіативного складника, враховуючи особливості регіону та індивідуальні освітні потреби учнів.

У закладах загальної середньої освіти, які обирають Програму, поділ класів на групи під час вивчення предметів українська мова, англійська мова може здійснюватися з першого класу, а концентру «Інформатика (ІКТ)» предмета арт-технології та інформатика (ІКТ) з другого класу відповідно до чинних нормативів.

4. Форми організації освітнього процесу.

Програму побудовано з урахуванням зміни позиції сучасного вчителя з носія й транслятора знань на тьютора та фасилітатора. Вчитель, володіючи різноманітним педагогічним репертуаром, обирає найбільш доцільні для конкретного учня форми, методи та прийоми навчання. Їх вибір для реалізації Програм має здійснюватись з позиції створення освітнього простору учнів. Це передбачає формування цілісності знань на засадах міжпредметної інтеграції й урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, що впливають на перебіг і результативність її навчальної діяльності й забезпечення просування за індивідуальною освітньою траєкторією в різних площинах.

З метою виведення не тільки навчального, а й у нерозривній єдності з ним виховного процесу в школі на якісно новий рівень організації, що обумовлено реаліями життя суспільства у Програмах подано соціокультурну тематику створення освітніх ситуацій. Вона є стрижнем, навколо якого інтегрують навчальний і виховний процеси в єдиний освітній процес. Тематику дібрану з урахуванням інтересів дитини 6-10 річного віку, зокрема: Здрастуй, школо!, Бережу життя і здоров'я, Я і моя сім'я, Мій край, Моя країна – Україна, Мандруємо світом, Спорт, У гості до казки, Календарні дати місяця, Пори року, Рослини – діти Землі, Тварини – діти Землі. Здоров'я – це скарб, У світі професій, Мої права та обов'язки, Зростаємо разом з книгою, Космічна ера, Земля – наш спільний дім, Дружити треба вміти тощо. З метою повного використання передбачених можливостей для естетичного; фізичного й здоров'язбережувального; морально-етичного; національно-патріотичного; екологічного і трудового виховання у взаємозв'язку і єдності із когнітивним розвитком дитини, за наявності можливостей місцевих бюджетів, бажаним є фінансування 5 годин на тиждень (ставки вчителя/вчителів) для позакласної роботи, що проводитиметься за такими організаційними формами, як навчальний проєкт, свято, концерт, зустріч, екскурсія, конкурс, виставка, вистава, флешмоб, квест, екологічна та соціальна

акція тощо. Відповідно години, передбачені на цю організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів не включають до годин гранично допустимого навчального навантаження учня. Ці заходи та заняття з підготовки до них фіксують у класному журналі. Для цього відводять окрему сторінку під назвою «Проектую, досліджую, створюю, презентую».

5. Опис та інструменти системи внутрішньошкільного забезпечення якості освіти.

Оцінювання результатів навчання учнів формувальне – зорієнтоване на формування його рефлексивної позиції, мотивації на досягнення успіху в особистісному зростанні. Основними об'єктами оцінювання є складники предметних компетентностей, виражені у навчальних діях. Перевірку результатів навчання здобувачів початкової освіти здійснюють з урахуванням принципів психологічної комфортності й здоров'язбережувального характеру освітнього процесу.

Оцінювання результатів навчання здобувача освіти в 1-4 класах здійснюють вербально у формі словесної характеристики результату й процесу навчальної діяльності, яка орієнтує його на визначення нових завдань щодо подальшого засвоєння програмового матеріалу. Воно має бути чітким, аргументованим і сприяти формуванню в учня умінь самооцінювання.

З метою відстеження якості надання освітніх послуг для здобувачів початкової освіти, корекції та прогнозування її розвитку в закладі загальної середньої освіти може запроваджуватись моніторинг результатів навчання учнів на шкільному рівні.

Програмою передбачено виявлення динаміки розвитку якісних показників результатів навчання дитини відносно неї самої. Це простежується у визначенні в кінці кожного структурного компонента змісту програми в окремому предметі термінів і понять, які має доцільно застосовувати дитина (без їх визначення), системи вправ із програмованою помилкою, узагальненої презентації опанованого матеріалу як опису за пропонованою структурою тощо. Такий підхід створює умови для усунення психологічного тиску та сприятиме опануванню учнями способів самоконтролю, самооцінювання й самокорекції.

6. Вимоги до закладів загальної середньої освіти, які обиратимуть Програму.

З метою забезпечення ефективної організації освітнього процесу заклади загальної середньої освіти мають створити умови для курсової підготовки вчителів.

Освітні програми закладу освіти можуть вирізнятись певною комбінацією варіативних концентрів предметів *фізична культура* і *арт-технології та інформатика* (ІКТ), обсягом вивчення предметів математика, українська мова, англійська мова, всесвіт (базовий або розширений рівень), що відображається на кількості годин у навчальному плані.

Водночас, програми можуть мати корекційно-розвивальний складник для осіб з особливими освітніми потребами. Заклади загальної середньої освіти розробляють його на основі освітньої програми «Окрилення» і даних програм.